

MARIJANCA AJŠA VIŽINTIN¹

Od kod prihajajo otroci priseljenci in čemu?

Izveček: Otroci priseljenci prve generacije, ki se priseljujejo v Slovenijo in se vključujejo v slovenski osnovnošolski vzgojno-izobraževalni sistem, prihajajo na začetku 21. stoletja (še vedno) večinoma z območja držav naslednic nekdanje skupne države Jugoslavije: najpogosteje iz Bosne in Hercegovine, Kosova in Makedonije, redkeje iz Srbije, Hrvaške in Črne gore. Precej manj otrok priseljencev prihaja iz drugih držav in celin (npr. iz Bolgarije, Ukrajine, ZDA). V članku izpostavljam izkušnje priseljencev, ki se med seboj razlikujejo, četudi prihajajo iz istih držav. Navajam razloge za priselitev v Slovenijo, kot so jih predstavili otroci in starši priseljenci, s katerimi so bili izvedeni anonimni polstrukturirani intervjuji leta 2011 v treh slovenskih šolah, ter jih primerjam z izbranimi spoznanji iz migracijskih teorij. Ugotavljam, da se otroci priseljenci večinoma priselijo na podlagi združevanja družine.

Ključne besede: otroci priseljenci, družine, migracije, Slovenija

UDK 314.151.3-053.5(497.4)

Where Do Immigrant Children Come From and Why?

Abstract: The early 21st century continues the trend from the later 20th century: the first-generation immigrant children who move to Slovenia most often come from the states established after the disintegration of former Yugoslavia – from Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Macedonia, as well as from Serbia, Croatia and Montene-

¹ Dr. Marijanca Ajša Vižintin je raziskovalka in asistentka. E-naslov: marijanca.ajsa@gmail.com.

gro. There are few arrivals from other states and continents, such as Bulgaria, Ukraine, or the United States of America. This article presents certain experiences that vary for each immigrant family, although they may hail from the same country. We quote some of the reasons for immigration as represented by the migrant children and parents themselves, comparing them to the findings of migrant theories. In 2011, semi-structured interviews with immigrant children were conducted in three Slovenian primary schools, and it was ascertained that most of them had come to Slovenia for the sake of family reunion.

Key words: immigrant children, families, immigration, Slovenia

1. Uvod

Vlada Republike Slovenije lahko vsako leto določi število (kvot) dovoljenj za prebivanje v Republiki Sloveniji, ki se lahko izdajo tujcem v tekočem letu.² Na podlagi izdanega dovoljenja za začasno/stalno bivanje, ki po navadi temelji na delovnem dovoljenju (z veljavnostjo enega ali treh let),³ lahko priseljenec zaprosi za združitev družine: “Tujcu, ki ima v Republiki Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje ali dovoljenje za začasno prebivanje, razen tujcu, ki ima dovoljenje za začasno prebivanje, izdano zaradi opravljanja sezonskega dela, se ob pogojih in v skladu s tem zakonom prizna pravica do združitve, ohranitve in ponovne pridobitve celovitosti družine z družinskimi člani, ki so tujci.”⁴ Otroci priseljenci torej ne “padejo z neba”,

² Zakon o tujcih, 2011, 5. člen, migracijska politika.

³ Informacije za tujce, 2010; Zakon o tujcih, 2011.

⁴ Zakon o tujcih, 2011, 47. člen, združitev družine in pravica do celovitosti družine.

ampak so posledica uradnih določitev tako v državi sprejema kot v izvorni državi, družbeno-političnih razmer v obeh državah ter osebnih odločitev.

V tretji Mipexovi raziskavi (*Migrant Integration Policy Index*)⁵ je bil med sedmimi kriteriji, ki ocenjujejo integracijsko politiko posamezne države, v Sloveniji ocenjen najvišje in kot najugodnejši ravno kriterij združitve družine. Upoštevajoč vse kriterije, je bila Slovenija ocenjena z 48 % tako leta 2007 kot leta 2011, z 18. mestom pa se je uvrstila nad vse druge države srednje Evrope. Med ugodnejša področja slovenske integracijske politike sodijo poleg združevanja družine (75 %) še prebivanje za daljši čas (69 %) in nediskriminacija (66 %). Na dostop do trga dela (44 %) negativno vpliva ekonomska kriza. Če priseljenci izgubijo službo, imajo manj možnosti, da dobijo novo, so pa priseljenci bolj obveščeni o svojih pravicah, kot so bili pred leti. Med šibka področja tako kot v drugih srednjeevropskih državah sodijo pridobivanje državljanstva (33 %) in politično udejstvovanje (28 %). Slovenija še vedno ne omogoča dvojnega državljanstva in pridobivanja državljanstva po načelu *ius soli* (pridobitev državljanstva z rojstvom na ozemlju države ne glede na izvor oziroma državljanstvo staršev). Najslabše je bil ocenjen kriterij izobraževanja (24 %).⁶

Po letu 2000 je število otrok priseljencev v Sloveniji naraščalo, s tem pa so stopile v ospredje tudi potrebe pedagoških delavcev po dodatnem usposabljanju. Učitelji se soočajo tudi z otroki priseljenci, ki se vpišejo v šolo, a se po nekaj tednih ali mesecih izpišejo. Usmerjenost na udeležbo in enakopravnost zahteva kritični pristop in "diskusije s tistimi, za katere gre in ne diskusije o njih",⁷ zato v prispevku navajam citate otrok in staršev priseljencev ter učiteljev,

⁵ Huddleston idr., 2011.

⁶ Huddleston idr., 2011, 176–181.

⁷ Schanz, 2006, 27.

ki sodelujejo pri vključevanju otrok priseljencev. Namen članka je s konkretnimi primeri, pridobljenimi v anonimnih polstrukturiranih intervjujih v treh slovenskih šolah za potrebe doktorske disertacije,⁸ ponazoriti, da s(m)o različni. Različni smo tisti, ki že živimo v Sloveniji, različni so tisti, ki so prišli in prihajajo v Slovenijo živeti, delati in soustvarjati slovensko družbo, kot poudarjata tudi Mirjam Milharčič Hladnik in Marina Lukšič Hacin: "Ljudje smo enaki le v tem, da smo (tako ali drugače) različni."⁹

Preselitev (in skupno življenje z ožjimi družinskimi člani) je tako za starše kot za otroke pomembna prelomnica. Nekateri otroci so v intervjujih navedli točen datum prihoda v Slovenijo:

Zdaj sem v petem razredu. V Slovenijo sem prišel iz Bosne 7. 5. 2008. Moj oče je delal tukaj že okoli 20 let, ob sobotah in nedeljah nas je včasih obiskal. Z menoj sta prišla tudi mama in brat (otrok priseljenec (A3.2), Vižintin 2013a, 308).

Prišel sem iz Bosne 15. 6. 2008 v tretji razred. Moj oči je prišel pred sedmimi leti. Rekel je, da bi rad, da pridemo tudi mi v Slovenijo, potem so nam vse uredili, pa smo prišli. Še mami in sestra, zdaj bo stara 17 let. Hodi na gimnazijo (otrok priseljenec (A3.5), Vižintin 2013a, 308).

⁸ Kvalitativna raziskava je bila izvedena maja in junija leta 2011 v treh osnovnih šolah (v osrednjem (A), južnem (B) in severnem (C) delu Slovenije) z otroki in starši priseljenci, njihovimi učitelji in sošolci. Za namen tega prispevka uporabljam le del pridobljenih informacij, ki se navezujejo na prihod v Slovenijo. V prispevku ohranjam šifrantne iz doktorske disertacije, da bi bilo lažje slediti rezultatom celotne raziskave (šifri šole (A, B, C) sledijo števila (3 za otroka priseljenca, 4 za starše priseljence, 5 za učitelje), npr. C3.1 pomeni, da je bil intervjuvani s šole iz severnega dela Slovenije, otrok priseljenec in prvi od intervjuvanih otrok priseljencev na tej šoli). Več o raziskavi, metodologiji in rezultatih glej Vižintin, 2013b.

⁹ Milharčič Hladnik, Lukšič Hacin 2011, 33.

V prispevku razložim, zakaj je koncept krožnih migracij nerealen in nepravičen do priseljencev in njihovih družin, od kod prihajajo v Slovenijo otroci priseljenci in čemu prihajajo, predvsem pa izpostavljam raznolikost njihovih izkušenj. Tudi če prihajajo otroci priseljenci iz iste izvorne države, imajo različna izhodišča (npr. izobrazba staršev, mestno ali podeželsko okolje, vzroki za odločitev za izselitev) in različne možnosti za vključevanje v sprejemni družbi, odvisne od lokalnega okolja, v katero se priselijo, ljudi in organizacij, ki v njem delujejo, pa tudi lastne angažiranosti in (z)mogućnosti.

2. Ljudje, ne delovna sila

Številne (migracijske) raziskave opozarjajo na negativne posledice neustreznih in pomanjkljivih (ne)vključevalnih ali celo izključevalnih politik priseljencev v sprejemnih državah,¹⁰ a “začarani krizni krog delavcev migrantov”¹¹ se še naprej pogloblja in z gospodarsko in socialno krizo na pragu 21. pridobiva nove razsežnosti. Evropska unija poskuša nastale razmere reševati z različnimi politikami reguliranja priseljavanja ekonomskih delavcev. Medtem ko so na eni strani visokoizobraženi, sezonski delavci in delavci mednarodnih podjetij zaželeni, išče rešitve za nizkoizobražene delavce v okviru t. i. krožnih migracij, katerih cilj je obdržati migracije začasne. Zdi se, da 21. stoletje ponavlja poskuse iz druge polovice 20. stoletja, čeprav izkušnje kažejo, da je npr. nemški koncept “gastarbajterjev”/gostujočih delavcev neuspešen, “ekonomsko preživeti in socialno-etično nesprejemljiv”.¹² To ni le v nasprotju z dejanskimi potrebami delodajalcev, ki

¹⁰ Vrečer, 2007; Castles, Miller, 2009; Medica, 2010; Lukič, 2010; Medica, Lukič, 2011 idr.

¹¹ Lukič, 2010.

¹² Medica, 2010, 41.

želijo “obdržati izkušene delavce”,¹³ ampak tudi v nasprotju s potrebami in željami družinskih članov, ki želijo živeti skupaj:

Mož je bil tukaj skoraj enajst let, je delal. Jaz sem bila doli in oba otroka pri meni in tega je bilo dovolj (mati priseljenka (A4.2), Vižintin 2013a, 307–308)!

Mož je prišel 2007. Nismo bili za to, da sva narazen, ločena in da otroci rastejo brez očeta. Starejša hčerka hodi v 6. razred, mlajša v 1. razred. Mož je zaposlen pri državni firmi. Saj v Bosni imamo šole in ljudi, ki so končali visoke šole, fakulteto, a nimamo dela, ne moremo najti službe. Prišli smo iz Velike Kladuše, februarja 2009. Zaradi otrok, zaradi šole. Vsem se zdi boljša prihodnost v Sloveniji. V Bosni samo služba manjka in nič več (mati priseljenka (C4.2), Vižintin 2013a, 414).

Iz rezultatov Mipexa III lahko sklepamo, da je (bila) politika večkulturalizma ena uspešnejših integracijskih politik za priseljence: na prvem mestu je bila leta 2011 Švedska, na drugem Portugalska, na tretjem Kanada¹⁴ – Švedska in Kanada pa sta med najbolj znanimi državami z večkulturalizmom kot uradno politiko pri vključevanju priseljencev. Na drugi strani se Francija kot evropska priseljenška država z najizrazitejšo asimilacijsko politiko¹⁵ po merilih Mipexa III¹⁶ uvršča na 15. mesto (51 %). Kaj to pove o Sloveniji, ki zaseda 18. mesto? Ali je podobno kot v Franciji tudi v Sloveniji integracija le “počasna in nežnejša oblika asimilacije?”¹⁷

¹³ Medica, 2011, 24.

¹⁴ Huddleston idr., 2011, 11.

¹⁵ Castles, Miller, 2009, 247, 256–257.

¹⁶ Huddleston idr., 2011, 80–85.

¹⁷ Castles, Miller, 2009, 247.

3. Od kod prihajajo otroci priseljenci?

Prostor držav naslednic nekdanje skupne države Jugoslavije (1945–1991) je na pragu 21. stoletja prav tako kot v drugi polovici 20. stoletja še vedno “najpomembnejši rezervoar tuje delovne sile, ki se na različne načine zaposluje v Sloveniji”.¹⁸ Največ delavcev prihaja iz Bosne in Hercegovine, kjer je stopnja brezposelnosti največja, bistveno manj jih prihaja iz novih držav članic Evropske unije (Romunija, Bolgarija), še manj iz drugih držav.¹⁹

Število priseljencev je v letih 2000–2006 naraščalo (od 6185 do 15.041), med letoma 2007 in 2009 se je ustalilo na okoli 30.000. Leta 2009 se je v Slovenijo priselilo 30.296 prebivalcev, med njimi 27.393 tujcev in 2903 državljanov Slovenije; od tega je priseljenih iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije 23.935 oz. 87 % (iz Evrope: 12.910 iz Bosne in Hercegovine, 3576 s Kosova, 2987 iz Makedonije, 2907 iz Srbije, 1442 iz Hrvaške, 539 z Bolgarije, 354 iz Ukrajine, 271 iz Italije, 183 iz Nemčije, 165 iz Rusije, 117 iz Združenega kraljestva, 113 iz Črne gore, 107 iz Avstrije itd.), 55 iz Afrike, 564 iz Azije, 45 iz Južne Amerike, 191 iz Severne in Srednje Amerike, 23 iz Avstralije in Oceanije, 22 iz neznane države.²⁰ V letih 2010, 2011 se je število priseljencev prepolovilo, “kar je posledica tako spremenjene definicije prebivalstva in s tem mednarodnih migracij kakor tudi vse bolj zaostrene gospodarske krize”.²¹

Posledično so tudi otroci priseljenci prve generacije, ki se rodijo v drugih državah in se preselijo v Slovenijo (najpogosteje na podlagi združevanja družine) ter vstopajo v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem v različni starosti, večinoma iz Bosne in Hercegovine, Kosova in Makedonije, manj iz Srbije, Hrvaške in Črne gore, kar ponazarjam s tremi primeri.

¹⁸ Medica, 2010, 41.

¹⁹ Medica, 2010, 42–46.

²⁰ Statistični urad Republike Slovenije, 2012, Vižintin, 2013a, 33.

²¹ Medica, Lukič, 2011, 36.

V šolskih letih 2007/08 in 2008/09 je bilo v šest obalnih osnovnih šol vpisanih 54 novih otrok priseljencev, pri čemer je bil vpis nižji kot v prejšnjih letih. Med 50 učenci priseljenci, za katere je navedena država izvora, jih je prišlo največ iz Bosne in Hercegovine (30 %), Albanije (30 %),²² Makedonije (18 %), manj iz Srbije (9 %) (skupaj iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije 87 %), manj od drugod: iz Rusije (4 %), Nemčije (2 %); za 7 % otrok ni navedenega podatka.²³

Leta 2009 in 2010 je bilo v Ljubljani in Kranju v okviru Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik izvedenih pet pilotnih tečajev slovenščine kot drugega jezika za otroke in starše priseljence. Sodelovalo je 220 udeležencev, od tega 176 učencev in dijakov ter 46 staršev. Večina jih je prišla s Kosova (35 %), iz Bosne in Hercegovine (28 %) in Makedonije (21 %), iz Srbije 5 % (skupaj iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije 89 %); iz Ukrajine, iz ZDA, Bolgarije in Rusije med enim in slabimi tremi odstotki, pod en odstotek tečajnikov pa je prišlo iz Kitajske, Afganistana, Avstralije, Dominikanske republike, Italije, Latvije, Moldavije in Tajske.²⁴

V kvalitativni raziskavi, izvedeni za potrebe doktorske disertacije, iz katere navajamo v prispevku citate otrok in staršev priseljencev, je sodelovalo 29 intervjuvancev, od tega 17 otrok in 12 staršev priseljencev.²⁵ Največ jih je prišlo s Kosova (28 %), iz Bosne in Hercegovine (28 %), Makedonije (24 %) in po eden iz Črne gore (3 %) in Hrvaške (3 %) (skupaj iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije 86 %); po eden iz Bolgarije, ZDA in Ukrajine (skupaj 9 %). O etnični in jezikovni raznolikosti v razredih ali na šoli pedagoški delavci pravijo takole:

²² Verjetno s Kosova in ne iz Albanije, njihov materni jezik je albanščina.

²³ Baloh, 2010, 23.

²⁴ Knez, 2012, Pilotni tečaj, 2010.

²⁵ Vižintin, 2013a, 296-299.

V mojem razredu je 19 otrok, od tega se jih je 9 priselilo iz Bolgarije, Bosne in Makedonije. Letos ni nihče prišel na novo. Na začetku je prišel en deček, hodil k nam en teden, potem so se baje preselili nazaj. Še nekaj sem se spomnila: lani sem imela enega učenca, ki je prišel sredi leta iz Srbije, vendar je hodil doli nekaj let na tečaj slovenščine. Toliko otrok imamo, da kar pozabim na kakšen tak primer (učiteljica (A5.2), Vižintin 2013a, 305–306).

Tistih, ki pridejo direktno iz svojega okolja v naše, je bilo v zadnjih letih okoli 20. Kar precej. Zadnja leta največ s Kosova, iz Makedonije, nekaj iz Srbije, Bolgarije, prej so bili iz Ukrajine, ampak to v prejšnjih letih. Imeli smo jih že iz vzhodnih dežel in iz Amerike. Ti so tudi prišli z danes na jutri, ampak to so bili otroci slovenskega očeta, tako da je to malo drugače (učiteljica (C5.2), Vižintin 2013a, 414).

Na šoli A vpišejo na novo okoli 15 novopriseljenih otrok na šolsko leto, večinoma prihajajo iz Bosne in Hercegovine, iz Makedonije (Makedonci in Albanci), redkeje iz Srbije ali s Kosova. Otroci iz azilnega doma prihajajo iz Kazahstana, Ukrajine, Mongolije, Azerbajdžana, Belorusije. Na šoli B prihajajo otroci priseljenici iz Makedonije, s Kosova, iz Hrvaške. Na šoli C, kjer imajo 23 otrok priseljencev, so doživeli dva vala priseljencev: v letih 2000 in 2001 sta prišli dve družini iz Ukrajine in ZDA, od leta 2005 naprej se priseljujejo večinoma z območja držav naslednic nekdanje Jugoslavije in iz Bolgarije.²⁶

4. Enaki v različnosti

Pri vključevanju (otrok) priseljencev pogosto pozabljam, da so njihove izkušnje in izhodišča zelo raznoliki. Mirjam Milharčič Hladnik²⁷

²⁶ Vižintin, 2013a.

²⁷ Milharčič Hladnik, 2010.

opisuje (najmanj) pet različnih načinov pozicioniranja otrok v selitvenih procesih: 1. selitev otrok(a) skupaj z družino, pri čemer je (pre)selitev lahko trajna ali začasna ali kombinacija obojega; 2. odločitev staršev ali enega od njih, da se preseli sam in da pusti/-ta otroke doma v oskrbi sorodnikov, sosedov ali prijateljev; takšna odločitev je pogosto povezana s prepričanjem, da se bo družina ponovno združila, ko bodo za to izpolnjeni finančni, stanovanjski ali drugi pogoji; 3. povratništvo: raznovrstne oblike vračanja otrok s starši nazaj v domovino ali samostojno vračanje v odrasli dobi ali vračanje odraslih v domovino staršev; 4. otroci izseljenk: ženske se v tujini zaposlijo kot dojlje, varuške otrok in sobarice, pri čemer so otroci v migracijskem kontekstu pozicionirani tako kot njihovi lastni otroci, ki jih v večini primerov puščajo doma, kot tudi otroci, za katere skrbijo, jih vzgajajo ali celo dojijo; 5. otroci se (pre)selijo sami in po svoji lastni volji ali pa jih na delo v tujino pošljejo starši.

Raznolikost izhodišč, izkušenj in možnosti še posebej poudarjam na izobraževanjih za pedagoške delavce o medkulturni vzgoji in izobraževanju.²⁸ Nekateri učitelji ne vidijo posameznih otrok in njihovih staršev in ne razlikujejo med njimi, ker so "oni" vsi enaki in menijo, da "so neizobraženi, nasilni, da z njimi ne moreš delati, da otroci ne delajo domačih nalog in da starši ne prihajajo na govorilne ure".²⁹ Kakovost in uspešnost vključevanja otrok priseljencev se odločilno izraža v tem, ali učitelji prepoznavajo raznolikost med otroki, četudi prihajajo iz iste izvorne države (nekateri so na-

²⁸ Vižintin, 2014a.

²⁹ Primerjaj Vižintin 2014b, 39. Sočasno obstajajo na številnih šolah različni primeri dobrih praks uspešnega vključevanja otrok priseljencev in razvijanja medkulturne zmožnosti celotne (šolske) skupnosti: Vižintin, 2013b; Razvijamo medkulturnost ... (2013-2015); Eduka - Vzgajati k različnosti (2011-2014), Strokovne podlage ... (2009-2010), Baloh, 2010 itd.

darjeni, drugi povprečni, tretji potrebujejo veliko (dodatne) podpore za doseganje učnih ciljev; nekateri so za učenje jezikov bolj, drugi manj nadarjeni; nekateri so zaprti vase, drugi bolj odprti itd.) in raznolikost med starši. Navajam dva primera izjav učiteljic, ki se razlik zavedata:

Pred tremi leti sem dobila dva otroka iz Makedonije in Srbije, deklico in dečka. On ima učne težave zaradi razumevanja še zdaj v tretjem razredu, ona je nadarjena za slovenščino, je med najboljšimi v razredu, tudi v primerjavi s slovenskimi otroki. V višjih razredih je podobno: ena v 6. razredu je prišla letos iz Bosne in Hercegovine, druga deklica je pa že dlje časa tu, a je zelo velika razlika med eno in drugo (učiteljica (C5.3), Vižintin 2013a, 429). Zelo različno. Oče enega otroka sam pride na govorilne ure, prihaja na roditeljske sestanke, prišel je tudi na predavanje, ki je bilo na matični šoli, potlej pa še na nadaljevanje roditeljskega sestanka. Oče je komunikativen, sodelujeva. Navdušen je, ko iščemo še kake druge načine pomoči otrokom – na primer da se ne držiš samo ur dopolnilnega pouka, da se ne držiš samo ur individualne pomoči, ampak ostaneš dlje v šoli in otroka vzameš, ko se na igrišču že sprosti in se ti zdi, da lahko še kaj narediš z njim. Oče drugega otroka pride samo na izrecno povabilo. Dve različni izkušnji, pa sta obe družini iz Makedonije (učiteljica (B5.3), Vižintin 2013a, 385–386).

Nekateri otroci priseljenci živijo (pred preselitvijo in) po preselitvi v novo državo v nespodbudnem in ekonomsko šibkem okolju – zanje ima spodbuden in pravičen vzgojno-izobraževalni sistem zelo pomembno vlogo. Drugi živijo v spodbudnem okolju, starši so izobraženi, dobro vključeni v slovensko okolje in pomagajo otrokom pri izobraževanju, vključevanju in pri drugih (prostočasnih) dejavnostih. Njihovo domače okolje je zavestno večjezično in večkul-

turno, zavedajo se, da je identiteta sestavljena in spreminjajoča se kategorija.³⁰

V nadaljevanju se osredotočam na različne oblike izseljevanja, priseljevanja in preseljevanja ter na vplive družbene in ekonomske krize – na izkušnje, kakršne so posredovali otroci in starši priseljenci.

4.1 Postopno združevanje družine

Ne glede na to, da je v zakonu o tujcih (2011, 47. člen) zapisana “združitev” družine, predlagam uporabo nedovršne oblike. Pogosto ne gre za združitev družine v obliki enkratnega dejanja, ampak za postopno združevanje družine:

Hodim v peti razred. Rojen sem v Bolgariji. Mama je iz Bolgarije, oče iz Bosne. V Slovenijo sem prišel v prvi razred. Sestra je prišla že dve leti prej (otrok priseljenec (A3.1), Vižintin 2013a, 307).

Prišla sem iz Makedonije v drugi razred. Ker je moj oče delal tukaj in smo morali priti. Imam dva brata imam, ne hodita več v šolo, na cesti delata z očijem. Najprej je prišel oče, potem bratje, potem pa še midve z mamó (otrok priseljenec (B3.1), Vižintin 2013a, 372).

V neki družini je odšla v tujino prva delat mama, ne oče:

Mama je znala slovensko, ona nas je učila. Je Bosanka, ona je bila tu že prej, hodila je v Slovenijo delat. Hotela je živeti tu. Pred mojim rojstvom smo se preselili sem. Ata je bil vedno v Bosni. Imam dve sestri: ena hodi v 9. razred, druga v 6. razred (otrok priseljenec (C3.4), Vižintin 2013a, 414).

Po več letih ločenega življenja in obiskih nekajkrat na leto se največkrat najprej preseli oče, potem starejši sorojenci, nato mlajši

³⁰ Primerjaj Milharčič Hladnik, 2011.

sorojenci z materjo ali pa najprej eden od staršev in potem drugi od staršev z otroki.

4.2 Selitev celotne družine hkrati

Čeprav naj bi bila selitev otroka priseljenca hkrati z vso družino na splošno razumljena kot najbolj razširjena oblika selitve,³¹ izkušnje kažejo, da se celotna družina hkrati preseli redko, a obstaja tudi nekaj takih primerov. Na šoli C so prvič doživeli prihod večjega števila otrok priseljencev okoli let 2000 in 2001, ko sta se hkrati priselili dve družini: rusko govoreča družina iz Ukrajine in slovensko-ameriška družina iz ZDA, pri čemer je nekaj sorojencev prišlo s starši, nekaj pa se jih je rodilo v Sloveniji. Nobeden od novopriseljenih in v vzgojno-izobraževalni sistem vključenih otrok ni govoril slovensko. Pri eni družini gre pravzaprav za povratništvo³² oz. vrnitev enega od staršev v izvorno državo:

Hčerka je prišla v drugi razred. Imam šest otrok, štirje hodijo v osnovno šolo. Mož je Slovenec. Skupaj smo vedno govorili angleško, ker je bil študent v Ameriki. Mož kot Slovenec je hotel priti nazaj, hotel je delati v svoji državi. Veliko potuje po Sloveniji in uči tu in tam, v knjižnicah, v javnih prostorih (mati priseljenka (C4.4), Vižintin 2013a, 415).

Izkušnje pri vključevanju teh otrok priseljencev in postopen razvoj sistema vključevanja, katerega temelj je tesno in spoštljivo sodelovanje s starši priseljenci, so predstavljali pomembne izkušnje pri kasnejšem valu otrok priseljencev, večinoma iz držav naslednic nekdanje skupne države Jugoslavije in Bolgarije, ki se še nadaljuje. Četrty primer hkratne priselitve celotne družine je opisan spodaj, in sicer gre za prisiljeno priseljeno družino.

³¹ Milharčič Hladnik, 2010, 22.

³² Milharčič Hladnik, 2010.

4.3 Prisilno izseljeni in priseljeni

Velika večina otrok priseljencev je priseljenih na podlagi združevanja družine. Vendar so nekateri otroci iz svoje izvorne dežele tudi prisilno izseljeni oz. prisilno priseljeni, kot to imenuje Natalija Vrečer: "Vzroki za prisilne migracije so ponavadi kompleksni. Med njimi so vojne, diktatorski režimi, ki kršijo človekove pravice, industrija orožja, naravne nesreče, razpad držav, hitra rast svetovnega prebivalstva, kolonializem, rasna diskriminacija³³ in nizek ekonomski standard. Med razlogi za prisilna priseljevanja v 20. stoletju lahko dodamo tudi nastanek novih držav in etnocentrične politike, posledica katerih je izključevanje drugih etničnih skupin."³⁴

V nekatere šole so vključeni tudi otroci iz azilnega doma. Med sodelujočimi v kvalitativni raziskavi za potrebe doktorske disertacije je bila družina beguncev, ki je pribežala leta 2005 v Slovenijo zaradi etničnega nasilja na Kosovu. Po ilegalnem prihodu v Slovenijo se je zanje začela dolga in mučna pot urejanja statusa (osebe z mednarodno zaščito) – ki še vedno traja:

Zvečer se je začelo bombardiranje ... Imeli smo stanovanje, vse smo pustili! Samo šli smo, da bi rešili otroke. Človek ne pomisli na nič, samo greš, da si rešiš življenje. [...] Ta, ki nas je vodil, nas je pustil na meji. Tam smo bili ves večer z otroki, iskali smo prevoz, našli smo en par, fanta in punco ali moža in ženo, in vprašali, ali ima kdo avto, taksi, da pridemo v Slovenijo. In rekla sta, naj bežimo, da nas policija ne ujame. Nimamo nikamor! Potem smo šli v en gozd. Tam smo z otroki prespali. Zjutraj smo videli gospo, ki je šla nahranit pse. Mož je šel k njej. Rekel je, da smo z otroki in ali lahko pridemo k njej. Rekla je, da pridemo lahko k njej – ampak pred hišo, v hiši vas ne smem skrivati. Potem smo

³³ Tudi spolna in verska diskriminacija.

³⁴ Vrečer, 2007, 27.

šli v azilni dom. Potem smo iskali stanovanje. Tam nas je bilo preveč, nismo imeli kam dati otroke, v eni sobi nas je bilo deset, otroci so morali v šolo (mati begunka, prosilka za azil (A4.4), Vižintin 2013a, 308).

Slovenija je bila s številnimi begunci, ki so bežali z vojnega območja razpadajoče Jugoslavije, soočena v 90. letih 20. stoletja, o čemer pričajo številne raziskave, članki in tudi literarna dela;³⁵ med najnovejšimi izpostavljam avtobiografsko delo *Slovenština in jaz* Simone Lečnik.³⁶ Avtorica predstavlja svojo zgodbo prisiljene izseljenke in priseljenke s svoje perspektive, kar je pomembna literarna novost, dosegljiva širši bralni javnosti³⁷ in vredna nadaljnje pozornosti.

4.4 Vračanje v izvorno deželo

Ljudje se vračajo v izvorno deželo iz različnih razlogov. Navajam dva primera legalno priseljenih v Slovenijo. Mati priseljenka, za katero lahko rečem, da ni vključena v slovensko okolje, je predstavila svojo izkušnjo ponovne priselitve v Slovenijo. Enkrat je že prišla za možem v Slovenijo v 90. letih, a se v Sloveniji ni znašla, zato se je s sinovoma vrnila v Makedonijo. Leta 2008 se je vrnila v Slovenijo s sinovoma in hčerko, ker je pogrešala skupno življenje z možem. Danes vrnitev v Makedonijo zelo obžaluje, a predvsem zaradi sinov, ki sta v Makedoniji pridobila srednješolsko izobrazbo, s katero v Sloveniji ne dobita primerne zaposlitve, zato delata z očetom na gradbiščih. Sama bi najraje živela v Makedoniji, v Sloveniji se počuti

³⁵ Npr. Vrečer, 2007, Klavora, 2012; med literarnimi deli je največ pozornosti vzbudila *Princeska z napako* (Vidmar, 1998 idr.).

³⁶ Lečnik, 2013.

³⁷ Delo je uvrščeno tudi na seznam *Primorci beremo 2014*, projekt spodbujanja bralne kulture za odrasle v organizaciji primorskih knjižnic.

zelo osamljeno. Negativne posledice ima tudi prekinitev bivanja v Sloveniji:

Drugače je, ker si v drugi državi in ne poznaš jezika. Saj razumem slovensko, a težko bi delala tu – rada bi se vrnila. V Makedoniji smo pustili dve hiši, eno v vasi, eno v mestu. Prišli smo sem, da malo zaslužimo, za stalno bivanje pa ne. Samo da punčka konča srednjo šolo – po moje, jaz tako mislim. A punčka raste, ima drugo mišljenje. Če bi bilo po moje, pet minut ne bi bila tu. [Vi bi šli takoj nazaj?] Sigurno. Tvoja zemlja je, vse več ... [Morda bi bilo dobro, da greste na tečaj, tam bi koga spoznali ... ali v službo ... Bolje bi se počutili.] Ne, ne. Vsak dan je isto. Pospravljanje, kuhanje, likanje ... [Bi bilo v Makedoniji kaj drugače?] Starše imam. Moževe starše, moja mama, sestra ... Tukaj pa nimam nikogar. Če ti je tam dolgčas ali si žalosten, oživiš. Telefon in internet sicer imamo, ampak, ne vem ... Tu moraš imeti vozniški izpit, da prideš kam, a jaz ga nimam. Avtobus sicer je, a med počitnicami ne vozi. [Pa vseeno, ko avtobus vozi, bi šli lahko kdaj v mesto.] Saj grem, vzamem hčerko in greva, sprehodim se do šole, slaščičarne. [Greste kdaj v knjižnico?] Vem, kje je. [...] Sinova sta srednjo šolo končala v Makedoniji. Sama nisem mogla zdržati! [Mož je bil ves čas v Sloveniji?] Ja. [Vi bi se takoj vrnil, pa se ne, ker bi punčka rada ostala in končala šolo?] Ja. Zdaj vidim, da sem naredila napako pri starejših dveh. Ker sem se vrnila v Makedonijo. Če se ne bi, bi onadva tukaj končala šolo. Eden je rudarski tehnik, drugi pa strojni tehnik. [Spričevalo lahko prineseta in jima izobrazbo priznajo.] Nimata diplome, brez diplome pa ne moreta delati ... Morala bi imeti stalno bivališče in se zaposliti. Zdaj imata še začasno. Za hčerko bomo junija vložili za stalno bivanje, pet let mora biti tu brez prekinitev. [Onadva še nista pet let tukaj?] Ne. Starejši bo decembra, mlajši pa čez eno leto (mati priseljenka (B4.3), Vižintin 2013a, 389, 400–401).

Oče priseljenec je imel za vrnitev drugačne razloge: izgubo zaposlitve. S Kosova je prišel delat v Slovenijo že leta 1988. Na Kosovu je želel študirati, a je moral študij pustiti in odslužiti obvezni vojaški rok. V Slovenijo je prišel zaradi dela, pridružila se mu je žena s prvim otrokom. Zaradi izgube zaposlitve se je žena z otrokom vrnila na Kosovo. Ko so se finančne razmere izboljšale, se je žena z otroki vrnila v Slovenijo, ker so želeli živeti skupaj:

Bila je skupna država. Končal sem srednjo šolo, hidromeriolacijo; obljubili so, da bo zaposlitev, pa je vse skupaj propadlo. Potem so me dali v vojsko ... Eno leto sem hodil na fakulteto v Prištino, naredil sem šest predmetov, potem so me pa takoj – tak je bil sistem za vojsko, ko se me našli, sem moral v vojsko, 13 mesecev sem bil v vojski. Prijatelj je imel v Sloveniji odprto cvetličarno in sadje, zelenjava, pa sem prišel sem. Leta 1999 je bil prvi otrok rojen tu. Čez pet let sem ostal brez dela, so morali nazaj, spet na Kosovo, ni bilo možnosti, da bi zdržali. Žena je morala nazaj dol, jaz sem ostal tu. Potem sta bila še dva otroka rojena na Kosovu. Čez nekaj let smo se odločili, da bomo prišli živet sem. Nismo mogli: oni dol, jaz pa gor. Velika, ki je rojena tu, hodi zdaj v šesti razred, druga hodi v drugi razred, mali gre zdaj v vrtec. Letos bo šel v prvega (oče priseljenec (C4.5), Vižintin 2013a, 415).

4.5 Preseljevanje

Nekateri priseljenci se večkrat selijo iz kraja v kraj. Razlogi so različni: ugodnejša cena stanovanja, novo delovno mesto, nesprejemanje ali neustrezna podpora v okolju; če so prosilci za azil, prisilna preselitev zaradi urejanja statusa itd. – vendar ostajajo vzroki za selitev ponavadi nepoznani. Učitelji začnejo delati z otrokom priseljencem in se trudijo, da bi bilo njihovo vključevanje prijetnejše, potem pa otroci priseljenci odidejo drugam, kar tudi učitelji občutijo kot stisko:

Fantek je letos iz Ukrajine. Občasno je torej še kakšna druga država. [Dva Kazahstanca] Ja! Kako sta bila luštna! Že znata. Kakšna frajerja sta. Selili so se, po moje. Sredi leta pridejo, sredi leta grejo. Tega je pri nas ogromno. Tisti Albanček je bil fin, vesela bi bila, če bi ostali na šoli. Otrok, ki se je vključil kasneje, je prišel iz Makedonije, Albanec, ampak je bil na šoli samo deset dni. Starši so prihajali v knjižnico in veliko bi mi pomenilo, da bi imela podporo, če bi prišel kdo nov iz Albanije – tudi na starše bi se lahko obrnila, ker so bili fajn. Strašno mi je bilo žal, da je šel, tudi sredi leta (učiteljica (A5.5), Vižintin 2013a, 306).

Včasih se vzroki za ponovno selitev tudi razkrijejo, kot ponazarjam v naslednjih treh primerih. Dve družini sta se najprej priselili v en slovenski kraj, nato v drugega. Vzroka za preselitev sta bila različna: pri eni družini nakup hiše in po mnenju staršev neustrezna podpora pri vključevanju otrok na šoli v prvem kraju, pri drugi družini pa so se počutili družbeno izključeni, zato so se preselili v drug kraj, kjer so že živeli in delali drugi priseljenci:

Tam niso nič vedeli o nas. Niso vedeli, kaj naj delajo z otroki iz drugih držav, tu so pa vedeli. Tu smo kupili hišo, zato smo prišli. Tam so se angleško pogovarjali z njimi, po moje malo preveč v angleščini. Tu so znali, tu so že imeli tuje otroke. Znali so pomagati. Učitelji so pomagali večkrat tedensko, pred šolo, včasih po šoli, knjižničarka je prišla enkrat tedensko po otroke in je pomagala. Mislim, da je pomagala z nalogami, pa tudi tako, da se učijo jezik (mati priseljenka (C4.4), Vižintin 2013a, 416).

Prišel sem leta 2009. Ne na začetku leta, bolj vmes. Ker smo bili najprej v drugem mestu. Potem smo pa prišli sem. [To je bilo pa kar naporno zate, ne? Si šel v tistem prvem mestu tudi v šolo?] Ja, v tretji razred. Ko smo prišli iz Albanije, je mama rekla, da tam ni nič Albancev, tu pa so. Oče je imel tu enega prijatelja, on

ima svojo službo in je ata poklical – tako da zdaj dela tu. Imam še dva brata: eden je v petem razredu, drugi v vrtcu. Oče je že delal prej tu tri leta. Potem nam je naredil dokumente in smo prišli sem (otrok priseljenec (C3.3), Vižintin 2013a, 414).

Ko je ena učiteljica po vnaprejšnjem dogovoru želela obiskati družino priseljencev na njihovem domu, jih tam ni bilo več. Razlog: deložacija s strani delodajalca, ker mu niso zmogli plačevati najemnine. Istega delodajalca, ki delavcu že več mesecev ni izplačal zaslužene plače – ker kot podizvajalec pri nekaterih gradbenih poslih tudi sam ni dobil plačila:

Enkrat sem jih šla pogledat – redno jih obiskujem in jim kaj prinesem, kaj za jesti itd. – in naletela na odprta vrata. Bilo je odprto, prazno in nisem vedela, ali so kam šli. V tistem času fantov ni bilo v šoli. Po enem tednu sem izvedela, da so jih nagnali, ker niso zmogli plačevati. Lastnik jih je spodil iz stanovanja! V tistem trenutku sem mislila, da so se preselili nazaj. Potem se je pa izkazalo, da jim je tisti lastnik dal barako. O tem, ali bodo šli ali ne, se nismo nikoli pogovarjali. Oče po moje definitivno ne bo šel, ker ima tukaj službo. On je bil že brez družine tu 15 let, mislim, da namerava ostati, nismo se pa pogovarjali, ali bodo otroci in žena ostali ali ne. Konkretno v tej družini sem videla, da ima pet družinskih članov dve odeji, da so kar na žimnici ležali brez rjuhe, brez vsega, tako da sem jim posteljnino in osnovne stvari pripeljala. Po 14 dni so hodili v enih hlačah ... Zdaj pa ni več problem, so oblečeni in obuti, hrano jim kdaj pa kdaj še sproti pripeljem, sicer pa tudi tu na šoli dobijo kdaj pa kdaj kosilo, ko od otrok ostane. Kuharica da v posodo in mama nese domov (učiteljica (B5.2), Vižintin 2013a, 387).

Družina se ni preselila niti v drug kraj v Sloveniji niti nazaj v Kosovo, ampak v cenejše “stanovanje” v istem okolju, zato so otroci

še naprej obiskovali isto šolo. Njihov boj za preživetje je (bil) zaradi organizirane dobrotelnosti na šoli omiljen, a gospodarska kriza neusmiljeno vpliva na njihovo vsakdanje življenje.

4.6 Posledice gospodarske krize

“Formula je preprosta: ko gredo ekonomski kazalci navzdol, se okrepi protekcionizem. Tako trenutni čas ekonomske in socialne krize za delavce migrante vse prevečkrat pomeni ujetost v prostoru med skrčenimi trgi dela obeh strani migracij – tako držav izvora migracij kot držav sprejemnic. V najbolj kritičnih primerih to celo pomeni dobesedno slepo ulico za delavce migrante.”³⁸ Nekateri starši in otroci priseljenci so v kvalitativni raziskavi odkrito spregovorili o svoji stiski in obupu zaradi revščine ter boju za preživetje. Zaradi neizplačevanja plač delodajalcev razmišljajo nekateri starši o vrnitvi v izvorno državo. Eden od staršev ni dobil plačila za svoje delo že štiri mesece; nekateri zaradi slabega plačila, ki ne omogoča dostojnega življenja, spet iščejo drugo službo:

Slabo je. Delam v gradbeništvu. Slaba plača. Vse je brez zveze. [Prosim?] Vse je brez zveze. Isto je. [Kar koli greste delat, je isto?] Ja. [Res?] Res. [Ste že poskusili kaj?] Sem. [Vse znotraj gradbeništvu? In vse je bilo slabo plačano?] Ja. [Žena dela?] Ne. [Pa si želi delati?] Zaenkrat ne. Do kdaj, ne vem. Ne vem, nič ne vem. Kakor bo, bo. Vse, kar jaz želim, je brez zveze. Odvisno je od službe, kako bo. Če nimaš službe, kaj boš tukaj? Kaj boš delal? [Zdaj ste ostali brez službe?] Ja, sem že bil ... [In ste našli drugo?] In je enako grozno? Ja. Zato ti ne morem pomagati, ker ne vem. Mogoče bom jutri šel, kaj jaz vem. Nič ni sigurno. [Kaj pa če bi šli kam drugam delat, ne v gradbeništvu?] Kam boš šel! [Imate stalno bivališče?] Ja. [Se lahko prijavite na zavod?] In kaj bo na-

³⁸ Lukič, 2010, 138.

redil zavod? [Mogoče oni iščejo kakšno drugo službo?] Veste, koliko ljudi je na zavodu? [Vem, veliko ... Ste zadovoljni s sodelovanjem s šolo?] Za zdaj v redu, za jutri se pa sploh ne ve, kaj in kako. Brez zveze. [Če ne boste dobili službe, boste razmišljali o vrnitvi?] Normalno, kaj bom tukaj. [Žalostno, toliko let ste že tukaj ...] Ne, ni žalostno, zakaj? Vseeno je, če si tukaj, če si v Makedoniji, ni važno ... [Imate v Makedoniji več možnosti za službo?] Do zdaj sploh nisem poskusil delati v Makedoniji. [Aha, že od vsega začetka delate v Sloveniji.] Ja. Ampak se da preživeti, ko je tukaj ... [Vse je odvisno od vaše službe.] Ja. [Ali boste imeli dovolj denarja ...] Tako je. [In ne veste, kako bo ...] Ne moreš vedeti ... (oče priseljenec (B4.1), Vižintin 2013a, 400).

Kot je nekdanj v Makedoniji vse propadalo, tako izgleda Slovenija sedaj. Kot slišim na poročilih - vse propada. Tovarne, firme - in tudi pri nas je bilo tako, zato smo prišli sem, da iščemo boljše življenje, a tudi tukaj ni sijajno. A žalostno bi bilo, da hčerka, ki se dobro uči ... [Če mož ne bo imel službe, se boste vrnili v Makedonijo?] Ja. [Je tam več možnosti, da najde službo?] Ne. Če bi imel tam možnosti, ne bi prišli sem. [Se bo tu potrudil, da najde drugo službo?] Če najde, bomo ostali, če pa ne, odidemo (mati priseljenka (B4.3), Vižintin 2013a, 400).

Pogovor je bil težak, obupan, odsekan, treba je bilo veliko podprašanj (v oglatem oklepaju). S sodelovanjem s šolo so zadovoljni, a to ni dovolj, da bi lahko preživeli.

5. Zaključek

Priseljenci iz drugih držav, ki pridejo delat v Slovenijo, lahko zaprosijo najprej za dovoljenje za začasno bivanje, in sicer na podlagi delovnega dovoljenja (z veljavnostjo enega ali treh let). Po petih letih lahko zaprosijo za dovoljenje za stalno bivanje, če so bile odsotnosti

iz Slovenije krajše od šestih zaporednih mesecev in če skupaj ne presegajo deset mesecev v petletnem obdobju. Na podlagi dovoljenja za začasno/stalno bivanje lahko zaprosijo za združitev družine. Preselitev v Slovenijo je pomembna prelomnica: nekateri otroci so v intervjujih navedli točen datum selitve. V članku navajam citate iz intervjujev, ki so bili izvedeni leta 2011 v treh slovenskih šolah, in sicer z otroki in starši priseljenci ter učitelji.

Delavci z območja držav naslednic nekdanje skupne države Jugoslavije so tudi na začetku 21. stoletja v Slovenija stalnica in so najštevilnejši (med približno 80 in 90 odstotki). "Po izjavah delodajalcev v vseh možnih sektorjih zaposlovanja, kjer so prisotni, pa tudi po izjavah, ki smo jih pridobili na uradih, kot je Zavod RS za zaposlovanje, tudi po kvaliteti dela in pridnosti kotirajo najvišje"³⁹ v primerjavi z delavci iz drugih držav in celin, ki jih je manj, okoli 10–20 odstotkov. To pomeni, da so tudi otroci priseljenci prve generacije, ki se vključujejo v slovenske šole, večinoma iz Bosne in Hercegovine, s Kosova, iz Makedonije, pa tudi iz Srbije, Hrvaške in Črne gore, medtem ko jih je manj od drugod, npr. iz Bolgarije, Ukrajine, ZDA. Ne glede na to, da prihajajo mnogi iz istih držav, je treba upoštevati, da imajo različna izhodišča in izkušnje tako v svoji izvorni državi kot v Sloveniji. Različni so vzroki ali kombinacija vzrokov, zaradi katerih je prišlo do selitve. Otroci živijo pogosto nekaj časa ločeno od staršev ali od enega od staršev, lahko pa se preselijo tudi sami. Nekateri otroci se hitreje naučijo jezika okolja, drugi potrebujejo več časa; nekateri so nadarjeni, drugi povprečni, tretji potrebujejo veliko podpore; nekateri starši se redno udeležujejo večine organiziranih oblik sodelovanj s starši, drugi pridejo redko in le na izrecno vabilo (kar velja tudi za nepriseljene otroke in starše). Pomembno je, da učitelji, ki poučujejo otroke priseljence in vplivajo

³⁹ Medica, 2011, 41.

na njihovo vključevanje, razumejo različna izhodišča otrok, prepoznajo razlike med otroki in starši ter delujejo v skladu z njimi.

Večina otrok, ki prihaja v Slovenijo, je legalno priseljena na podlagi združevanja družine, nekaj otrok pa je tudi prisilno priseljenih in prihajajo v šole iz azilnega doma. Posamezni družinski člani se po priselitvi v Slovenijo vrnejo v izvorno državo, in sicer dva v članku navedena primera kažeta, da sta bili to materi z otroki/-om. V obeh primerih se je po več letih družina v Sloveniji ponovno združila, ko je bilo to finančno možno ali treba.

Nekatere družine priseljencev se po Sloveniji selijo večkrat. Tudi učitelji občutijo stisko, če otrok priseljenec, ki so ga začeli vključevati v šolsko okolje, po krajšem obdobju odide, pri čemer velikokrat ne vedo, zakaj se je družina spet preselila. Odločilne so cene stanovanj ali hiš, nova zaposlitev, neustrezna podpora v okolju, šolskem ali širšem lokalnem, kot navajajo priseljenci sami. V življenja mnogih je katastrofalno posegla gospodarska in družbena kriza. Nekateri so se bili prisiljeni preseliti v cenejše stanovanje in živijo v revščini, zato so jim podporo ponudili tudi na šolah. Nekateri že več mesecev niso dobili plače, drugi iščejo (novo) zaposlitev ali razmišljajo o preselitvi v drugo državo (kar velja tudi za nepri-seljene družine).

Cilj je ne samo pogovarjati se "o njih", ampak pogovarjati se, sodelovati, učiti se in iskati rešitve skupaj "z njimi", da lahko skupaj soustvarjamo slovensko medkulturno družbo. Namen družin ni oporekati politikam reguliranja priseljevanja ekonomskih delavcev, četudi so te neustrezne (npr. krožne migracije), ampak si družine preprosto želijo živeti skupaj. Če jim tega ne omogoča izvorna država, si želijo živeti skupaj vsaj v sprejemni državi, kamor se najpogosteje odseli najprej eden od staršev, potem starejši sorojenci in nazadnje mlajši sorojenci z drugim od staršev. Redkejši pojav je, da se sočasno preseli vsa družina. Zato v članku ne uporabljam besedne

zveze “združitev družine”, kot jo Zakon o tujcih,⁴⁰ ampak predlagam besedno zvezo “združevanje družine”, torej nedovršno obliko, saj gre za postopen proces po večletnem ločenem družinskem življenju.

Bibliografija

CASTLES, S., MILLER, M. J. (2009): *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York, Guilford Press.

HUDDLESTON, T., idr. (2011): *Migrant integration policy index III (MIPEX III)*, Bruselj, British Council, Migration Policy Group.

EDUKA - Vzgajati k različnosti/Eduka - Educare alla diversità (2011-2014), Trst, Slovenski raziskovalni inštitut, <http://www.edukaitaslo.eu/> (14. 11. 2014).

INFORMACIJE za tujce (2010), Ljubljana, Ministrstvo za notranje zadeve RS, <http://www.infotujci.si/> (14. 11. 2014).

KNEZ, M. (2012): “Za koliko slovenščin(e) je prostora v naši šoli?”, *Jezik in slovstvo*, 57, 3/4, 47-62.

LEČNIK, S. (2013): *Slovenščina in jaz*, Maribor, Litera.

MEDICA, K. (2010): “Večkulturalizem vs. večkulturnost v kontekstu novih migracijskih realnosti”, v: Sedmak, M., Žitko, Er., ur., *Razprave o medkulturnosti*, Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 295-309.

MEDICA, K. (2011): “Evropski migracijski procesi - refleksije preteklosti in dileme prihodnosti”, *Monitor ISH*, XIII/2, 7-28.

MEDICA, K., LUKIČ, G., ur. (2011): *Migrantski circulus vitiosus: delovne in življenjske razmere migrantov v Sloveniji*, Koper, Univerza

⁴⁰ Zakon o tujcih, 2011.

na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

MILHARČIČ HLADNIK, M. (2010): "Children and Childhood in Migration Contexts", *Dve domovini/Two Homelands*, 32, 19–31.

MILHARČIČ HLADNIK, M., ur. (2011): *IN-IN: življenjske zgodbe o sestavljenih identitetah*. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.

MILHARČIČ HLADNIK, M., LUKŠIČ HACIN, M. (2011): "Identitete, pripadnosti, identifikacije", v: Lukšič Hacin, M., Milharčič Hladnik, M., Sardoč, M., ur., *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 31–39.

PILOTNI tečaj slovenščine za otroke in starše migrante: projekt Uspešno vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje (2010), Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, http://www.centerslo.net/files/file/ESS/Letak_tečaj.pdf (14. 11. 2014).

PRIMORCI beremo (2014), Seznam knjig, <http://www.tol.sik.si/primorci-beremo/> (14. 11. 2014).

RAZVIJAMO medkulturnost kot novo oblika sobivanja, (2013–2015), ISA institut, Ministrstvo RS za gospodarski razvoj in tehnologijo, <http://www.medkulturnost.si/> (14. 11. 2014).

SCHANZ, C. (2006): "Vizije potrebujejo poti – medkulturno odpiranje šole", *Sodobna pedagogika*, 57, 2, 24–38.

Statistični urad RS (2012), Meddržavne selitve po državi državljanstva in spolu, Slovenija, letno, 2009, http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05N1008S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/40_selitve/05_05N10_meddrzavne/&lang=2 (24. 11. 2012).

VIDMAR, J. (1998 idr.): *Princeska z napako*, Ljubljana, DZS.

STROKOVNE podlage, strategije in teoretske tematizacije za izobraževanje za medkulturne odnose ter aktivno državljanstvo (2009–2010), Ljubljana, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, <http://www.medkulturni-odnosi.si/> (14. 11. 2014).

VIŽINTIN, M. A. (2013a): *Vključevanje otrok priseljencev prve generacije in medkulturni dialog v slovenski osnovni šoli: doktorska disertacija*, Koper, M. A. Vižintin.

VIŽINTIN, M. A. (2013b): "The integration of immigrant children in Slovenia: good practices from primary schools", *Innovative issues and approaches in social sciences*, 6, 2, 53-68.

VIŽINTIN, M. A. (2014a): "Model medkulturne vzgoje in izobraževanja: za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev", *Dve domovini/Two Homelands*, 40, 71-89.

VIŽINTIN, M. A. (2014b): "Zakaj ni dovolj samo strpnost?", v: Zudič Antonič, N., Zorman, A., ur., *Prepletanja: didaktični priročnik za medkulturno vzgojo brez meja*, Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales, 35-41.
ZAKON o tujcih, Uradni list RS, 50/2011.